

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Eesti Maaülikool

Estonian University of Life Sciences

Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

www.emu.ee

Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 meetme 1.2 „Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus“ rakendamistulemuste analüüs III taotlusvooru alusel

Teostaja:

**Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje
püsihindaja**

Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Majandus- ja sotsiaalinstituut

Eesti Maaülikool

Tartu 2010

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ANALÜÜSI METOODIKA.....	5
2. MEETME 1.2 TAOTLEJAD JA TOETUSE SAAJAD.....	6
2.1. Taotlemine ja heakskiitmine kolmandas taotlusvoorus 2009. aastal	6
2.2. Korduvad taotlejad seoses esimese korra mittemääramise otsusega	8
3. III TAOTLUSVOORU TAOTLEJATE JA TOETUSE SAAJATE ANALÜÜS	12
3.1. Analüüs ettevõtluskogemuse ja hindamiskriteeriumite alusel.....	12
3.2. Ettevõtjate juriidilise vormi ja ettevõtluskogemuse seoste analüüs.....	16
3.3. Ettevõtjate müügitulu, maaressurss ja töötajate arv tegevusalade lõikes	17
3.4. Ettevõtjate loomakasvatuslik aktiivsus.....	21
4. TOETUST SAANUD ETTEVÕTETE OMANIKE ANALÜÜS.....	23
4.1. Toetust saanud ettevõtete omanike vanuseline jaotus.....	23
4.2. Toetust saanud ettevõtete omanike eelneva ettevõtluskogemuse analüüs	24
5. POTENTSIAALNE MEETME MÕJU TÖÖHÕIVELE	25
KOKKUVÕTE	28

SISSEJUHATUS

Eesti maaelu arengukava 2007–2013 (edaspidi MAK) esimese telje „Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus“ meetme (edaspidi meede 1.2) püsihindamist teostab Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut. Vastavalt Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 86 lõike 1 kohaselt kehtestavad liikmeriigid püsihindamise süsteemi, mida vastavalt Põllumajandusministeeriumi volitusele teostab MAK 2007–2013 raames Eesti Maaülikooli Majandus- ja sotsiaalinstituut. Püsihindaja tegevus on määratletud põllumajandusministri 7. jaanuari 2009. a määrusega nr 3 „Eesti maaelu arengukava 2007–2013 seire ja hindamise kord“. Käesolev rakendusanalüüs on 2010. aasta hindamisplaani alusel teostatav uurimistöök.

Meede 1.2 kuulub Eesti maaelu arengukava (edaspidi MAK) 2007–2013 1. telge. Telg on suunatud põllumajanduse ja metsanduse konkurentsivõime parandamisele. Meede on ellukutsutud vajadusest suurendada alla 40-aastaste põllumajandustootjate osatähtsust Eesti põllumajandustootjate koguarvus. Üldesmärgiks on hõlbustada noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamist ning põlvkondade vahetusele kaasa aitamist.

Meetme 1.2 taotlusvoorud on olnud avatud kolm korda:

- 1) 18. veebruar kuni 10. märts 2008;
- 2) 15. september kuni 06. oktoober 2008;
- 3) 21. september kuni 12. oktoober 2009.

Edaspidi nimetatakse vastavalt I taotlusvoor, II taotlusvoor ja III taotlusvoor.

Käesolev rakendusanalüüs on kolmas meetme 1.2 rakendamist hindav dokument, milles keskendutakse peamiselt III taotlusvooru toetuse määramise tulemuste hindamisele.

Aastal 2009 koostati püsihindaja poolt rakendusuring „Eesti maaelu arengukava 2007–2013 meetme 1.2 „Põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetus“ rakendustulemuste ja ettevõtjate majandusliku struktuuri analüüs“. Uuring käsitleb meetme 1.2 tulemuste hindamist läbi I ja II taotlusvooru taotlejate ja toetuse saajate erialase ettevalmistustaseme, tegutsemisaja, olemasolevate ressursside ning tegevusalade analüüsi.

2010. aasta esimesel poolel valmis „Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise 2009. aasta aruanne“. Tegemist on dokumendiga, mis sisaldab muuhulgas kokkuvõtet 2009. aastal koostatud meetme 1.2 rakendusuringust.

Käesoleva rakendusuringu eesmärgid on järgmised:

- 1) hinnata korduvtaotlejate hulka ja korduvtaotluste rahastamise tõenäosust;
- 2) anda ülevaade ettevõtjate planeeritavatest tegevustest, olemasolevatest kogemustest ja ressurssidest;

- 3) uurida toetuse taotlejate erialast ettevalmistuse taset, kuna meede 1.2 kuulub teadmiste suurendamisele ja inimpotentsiaali parandamisele suunatud meetmete hulka;
- 4) hinnata olemasoleva hindamissüsteemi toimimist;
- 5) analüüsida meetme eesmärkide täituvuse tõenäosust.

Analüüsi käigus võrreldakse vastavalt analüüsi spetsiifikast lähtuvalt III taotlusvooru ettevõtjatele lisaks ka I ja II taotlusvooru ettevõtjaid.

Meetme 2010. aasta rakendusanalüüsi koostasid EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakonna töötajad: Mati Mõtte, Sirje Simmo ja Toomas Kangur.

1. ANALÜÜSI METOODIKA

Meetme 1.2 rakendusanalüüsi koostamisel kasutati seisuga 30. aprilli 2010. aasta olemasolevate taotlejate ja toetuse saajate andmeid. Analüüsitavad andmed koosnesid PRIA poolt esitatud meetme 1.2 seirekoontabelis kokkulepitud Euroopa Komisjoni poolt püstitatud kohustuslikest väljundnäitajatest ja püsihindajate poolt kogutud siseriiklikest väljund- ja tulemusnäitajatest. Püsihindajate poolt kogutud näitajad pärinesid toetust taotlenud ettevõtjate taotlustest ja äriplaanidest, Põllumajandusministeeriumi ja Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Ameti veebilehelt ning äriregistri andmebaasist.

Oluline osa ettevõtjate struktuuri iseloomustavatest analüüsides on teostatud taotleja poolt esitatud andmetele tuginedes, mis ühtlasi sisaldavad prognoositavaid näitajaid. Ettevõtjate majanduslikke prognoose kahtluse alla ei seatud, kuna toetuste menetlemine ja administreerimine PRIA poolt peab tagama piisava usaldatavuse Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) vahendite kasutamisel ja kontrolli toetuse saajate jätkusuutlikkuse üle. Analüüs viidi läbi kabinetuuringuna, kuna täiendavat küsitlust ettevõtjate algandmete täiendamiseks ei teostatud.

Analüüsil kasutatavad spetsiifilised jaotused, sh loendamine, koondamine ja üldistamine, on täpsemalt selgitatud iga analüüsitava teema kirjelduses.

Põhiliselt kasutatakse järgmisi grupeerimisi:

- 1) jaotamine taotlusvoorude järgi;
- 2) jaotamine esitatud taotlusteks, heakskiidetud taotlusteks ehk toetuse saajateks ja mittemääratud taotlusteks. Esitatud taotlused hõlmavad nii heakskiidetud kui ka mittemääratud taotlusi;
- 3) jaotamine ettevõtluskogemuse järgi;
- 4) jaotamine planeeritavate tegevusalade alusel.

2. MEETME 1.2 TAOTLEJAD JA TOETUSE SAAJAD

2.1. Taotlemine ja heakskiitmine kolmandas taotlusvoorus 2009. aastal

Esimeses taotlusvoorus esitati 253 taotlust, millest heakskiidu sai 95 ehk 37%. Teise taotlusvooru esitati 163 taotlust, millest heaks kiideti 92 ehk 56%. Kolmandas taotlusvoorus esitati 222 taotlust, milledest heakskiidu sai 44 ehk vaid 19% taotlustest. Meetme 1.2 taotluste konkurentsi saab hinnata väga suureks.

Taotluste arv kolme aasta keskmisena on ca 212 ning heakskiidetud taotluste arv sõltub eelarve mahust ning keskmisest toetuse summast. Toetuse saajate osakaal on olnud vahemikus 19% - 56%.

Meetme kogueelarve MAKi alusel on 185,5 mln krooni programmiperioodil kokku. Enne meetme kolmandat taotlusvooru oli jagatud 112 mln krooni, mis moodustab 60,4% eelarvest. Kolmandas taotlusvoorus määrati toetust taotlejatele seisuga 23.02.2010. a kokku 25,7 mln krooni (tabel 1). Kolme taotlusvooru toetuse saajatele määratud rahalised vahendid moodustavad kokku 137,7 mln krooni, mis on 74,2% MAKi alusel sellele meetmele määratud eelarvest.

Tabel 1. Toetuse saajad ja keskmine määratud toetus

Voor	Toetuse saajate arv	Määratud toetus (mln krooni)	Määramise kuupäev	Keskmine toetus (krooni)
I taotlusvoor	95	56,0	30.06.2008	589 473
II taotlusvoor	92	56,0	13.02-05.03.2009	608 695
III taotlusvoor	44	25,7	23.10.2009	584 090
Kokku	231	137,7		596 104

Meetme sihttase on 312–350 toetatud noort ettevõtjat. Eelarvevahendite jääk meetmele 1.2 on 47,8 mln krooni. Arvestades, et keskmine taotletav toetus on 596 104 krooni, siis järelejäänud meetme eelarvest jagub eelarvet 80 toetuse saajale.

MAK-i alusel eeldatav toetuse saajate koguarv on 312 ettevõtjat. Juhul kui taotletakse toetust keskmisest suuremas summas, siis tekib suurem mahajäämus sihttaseme täitmiseks. Sellest lähtuvalt soovitame meetmele lisada täiendavaid vahendeid juba enne 2011. aasta taotlusvooru teiste meetmete arvelt, kus sihttasemed täituvad varem või taotlejaskonda erinevatel põhjustel ei ole piisavalt.

MAK-i alusel on meetme 1.2 eesmärkide kirjelduses selgitatud meetme vajadust järgmiselt: „2005. aastal oli 6725 põllumajandustootjat, neist vaid 1680 oli nooremad kui 40. Vajadus on suurendada noorte osatähtsust 2–3% aastas. „Aastal 2005 oli alla 35-aastaseid 10%. Arvestades vajaduse kirjelduses nimetatud eesmärki tõsta noorte osatähtsust igal aastal 2–3%, siis 2013. aastaks ehk 2012. aasta lõpuks peaks noorte osatähtsus olema suurenenud 14–21%.

Tabel 2. Noorte põllumajandustootjate juurdekasvu vajadus

Aasta	Põllumajandus- tootjate arv	Noorte koguarvu suurenemine, kui suurenemise osatähtsus on 2%	Noorte koguarv kui suurenemise osatähtsus on 3%	Osatähtsus 2% suurene- misega	Osatähtsus 3% suurene- misega
2005	6725	673	673	10	10
2006	6725	807	874	12	13
2007	6725	942	1076	14	16
2008	6725	1076	1278	16	19
2009	6725	1211	1480	18	22
2010	6725	1345	1681	20	25
2011	6725	1480	1883	22	28
2012	6725	1614	2085	24	31
2013	6725	1749	2287	26	34
Kokku lisanduvaid noori	6725	1076	1614		

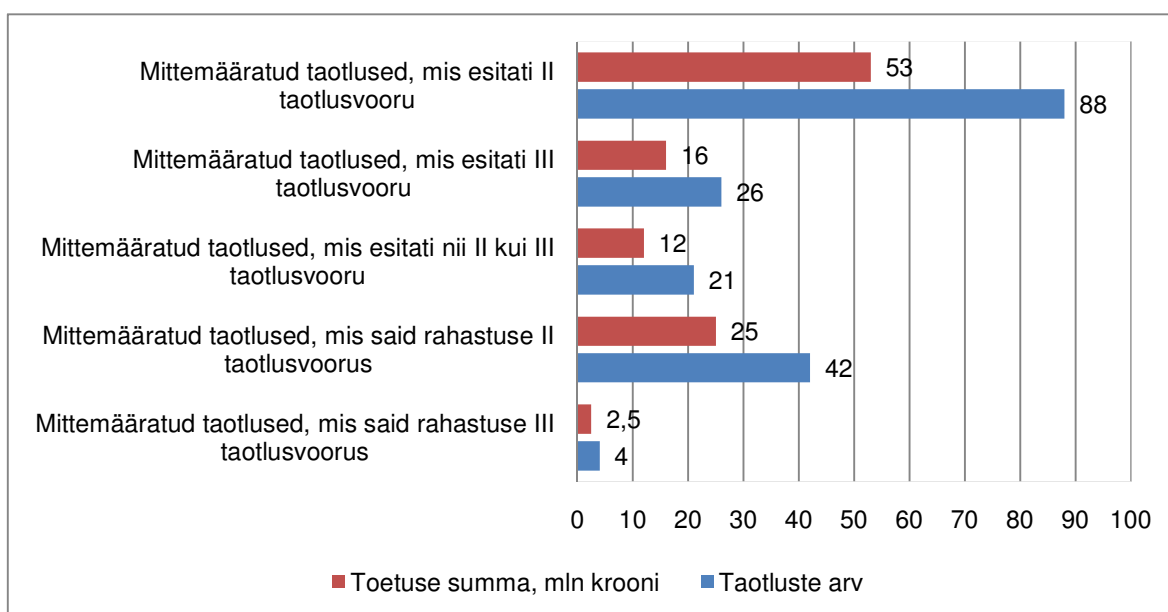
Tabelis 2 on esitatud noorte põllumajandustootjate juurdekasvu vajadus eeldusega, et põllumajandustootjate koguarv on püsiv. Noorte põllumajandustootjate arvu suurenemise prognoosimise aluseks on võetud 2005. aastal nooremate kui 35-aastaste ettevõtjate arv. Põhjuseks on olukord, et need ettevõtjad, kes olid 2005. aastal vanemad kui 35-aastased on aastaks 2010 üle 40-aastased.

Noorte ettevõtjate osatähtsuse aastane kasv 2% võrra tähendab noorte ettevõtjate arvu kasvu iga-aastaselt keskmiselt 135 ja 8-aastase perioodi jooksul 1076 ettevõtja võrra. Noorte ettevõtjate osatähtsuse aastane kasv 3% võrra tähendaks noorte ettevõtjate arvu kasvu iga-aastaselt keskmiselt 202 ja 8-aastase perioodi jooksul 1614 ettevõtja võrra. Seega 2013. aastaks peaks alla 40-aastaste osakaal olema vähemalt 26–34%. Kui professionaalsete põllumajandustootjate üldarv on 6725, siis peaks noori tootjaid olema vähemalt 1749–2287 ehk juurde tulijaid vähemalt 1076–1614 võrreldes 2005. aasta andmetega. Püsihindaja hinnangul praegune sihttase 312 noort ettevõtjat ei ole kindlasti piisav, sest katab 19–28% vajadusest.

Seega vabad eelarvelised vahendid tuleks suunata meetmesse 1.2 ja samuti tuleks suurendada meetme ettevõtjate arvu sihttaset ca 200 ettevõtja võrra, mis tagaks minimaalsest vajadusest veidi alla 50%.

2.2. Korduvad taotlejad seoses esimese korra mittemääramise otsusega

Meetmest 1.2 saab toetust üks ettevõtja vaid ühe korra kogu programmiperioodil. Sellest tulenevalt saame analüüsida kordustaotluste ehk korduvtaotlejate hulka. Samuti saame analüüsida korduvtaotluste planeeritava tegevuse iseloomu ja korduvtaotluste heakskiitmise osatähtsust esimesele ja teisele taotlusvoorule järgnevates voorudes. I taotlusvoorust mittemääramise otsusega veelkord toetust taotlema tulnud ettevõtjate arvust annab ülevaate joonis 1.

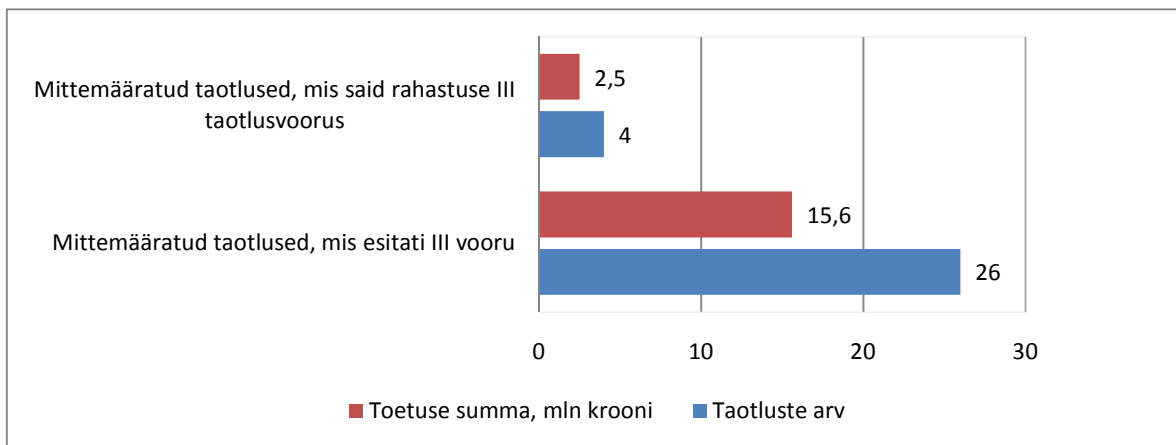

Joonis 1. I taotlusvoorust mittemääratud taotluste ülevaade

Kokku esitati I taotlusvoorus 253 taotlust, millest heaks kiideti 95 ehk 37,5%. Seega 158 taotlust sai toetuse mittemääramise otsuse, milledest kokku esitas 93 ettevõtjat uuesti taotluse II või III taotlusvoor. Seega II taotlusvoor 163 taotlusest 53% olid korduvtaotluse esitajad. I taotlusvoorust mittemääratud 158 ettevõtjast ei esitanud taotlusi järgnevatesse voorudesse 65 taotlejat. 93 korduvtaotlusest kiideti kahes järgnevas taotlusvoorus heaks 46 ettevõtja taotlused. I taotlusvoorust mittemääratud taotlejatest on 13% sellised ettevõtjad, kes on proovinud toetust saada kõigis kolmes taotlusvoorus. Neist omakorda neljal ettevõtjal õnnestus toetust saada III taotlusvoorus.

II taotlusvoorus esimese mittemääramise otsusega veelkord toetust taotlema tulnud ettevõtjate arvust annab ülevaate joonis 2. Kokku esitati II taotlusvoorus 163 taotlust, millest heaks kiideti 92 ehk 37,5%. Seega 71 taotlust sai toetuse mittemääramise otsuse, milledest kokku esitas 26 ettevõtjat uuesti taotluse III taotlusvoorus. III taotlusvoorus sai eelnimetatutest heakskiidu 4 ettevõtjat. Seega III taotlusvoorus esitatud eelnevalt mittemääratud taotlustest sai rahastuse 16%.

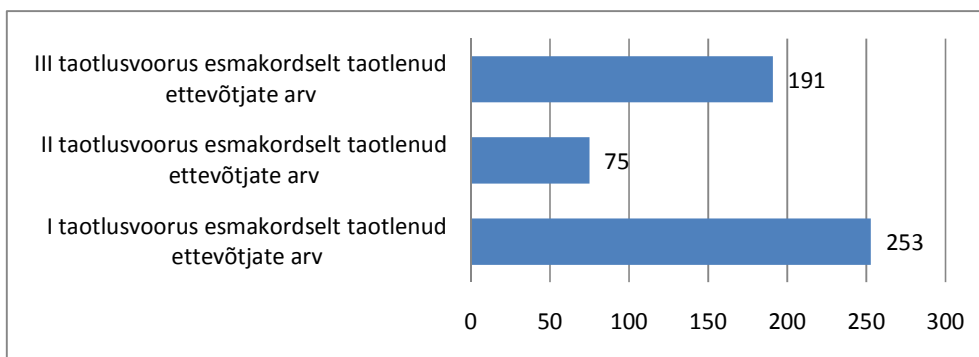

Joonis 2. II taotlusvooru mittemääratud taotluste ülevaade

Kolmes taotlusvoorus kokku esitatud taotluste arv on 638. Erinevaid ettevõtjaid kolme taotlusvooru kohta kokku on 519 (joonis 3). Korduvtaotlusi esitas kokku 98 ettevõtjat, kellest 50 ehk 51% on saanud rahastuse vastavalt II või III taotlusvoorus. Kolme taotlusvooru kokkuvõtteks on toetus määratud 231 taotlusele ja seega 44% ettevõtjatest on taotlus rahastatud.

Kordustaotluse heakskiitmise tõenäosust saab hinnata küllaltki kõrgeks. Samal ajal võib korduvtaotluste heakskiitmine näidata taotluste konkurentsi langust. Käesoleval hetkel saab taotluste konkurentsi lugeda äärmiselt suureks, sest kolmanda taotlusvooriga lisandus suur hulk uusi ettevõtjaid. Siinkohal juhime tähelepanu, et kordustaotluste esitamine suurendab PRIA töökoormust.

Joonis 3. Taotlusvoorudes esmakordselt taotlenud ettevõtjate arv

Järgnevalt analüüsime korduvtaotluste iseloomu, sh millised tegevusalad on rohkem esindatud ja kas tegemist on pigem alustavate ettevõtjatega või muul tegevusalal tegutsenutega. Saadud tulemusi võrreldakse I ja III taotlusvooru kokkuvõttega.

Olemasolevad tegevusalad grupeeritakse järgmiselt:

- 1) Aiandus, sh lillede, dekoratiivtaimede, puu- ja köögiviljade ning marjade kasvatamine;
- 2) loomakasvatus, kuhu kuuluvad kõik loomaliigid (ka linnud) v.a. piimakari ja sead;
- 3) piimakarjakasvatus;

- 4) põllukultuurid, sh teravilja, õli-, tehniliste kultuuride ja muu taimekasvatussaaduste tootmine;
- 5) püsilikultuurid ehk heintaimede kasvatamine;
- 6) seakasvatus;
- 7) segatootmine, siia alla kuulub muuhulgas mesindus.

Tabel 3. Tegevusalad I ja II taotlusvoorus

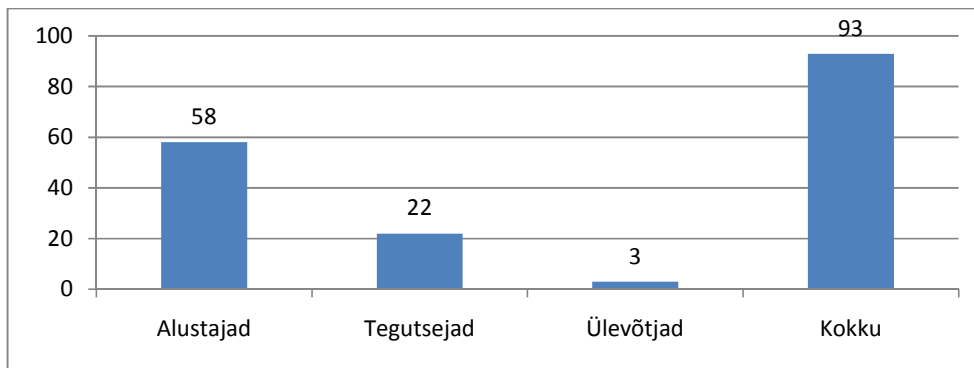
Tegevusala	I taotlusvooru mittemääratud ja II või III voorus esitatud kordustaotlused	II taotlusvooru mittemääratud ja III vooru esitatud kordustaotlused	I taotlusvooru taotlused kokku	III taotlusvooru taotlused kokku
Aiandus	15	4	44	25
Loomakasvatus (v.a. piimakari)	24	3	71	47
Piimakarjakasvatus	6	1	15	2
Põllukultuurid	41	16	105	52
Püsilikultuurid	4	1	8	7
Seakasvatus	2	1	7	1
Segatootmine	1		3	88
Kokku	93	26	253	222

Tabelis 3 on esitatud I ja II taotlusvooru mittemääratud, kuid järgnevasse taotlusvoorusse esitatud taotluste võrdlus I ja III taotlusvooru taotlustega. I taotlusvooru puhul on eelisvaldkondadeks põllukultuuride kasvatamine, millele järgnevad loomakasvatus (v.a. piimakari) ja aiandus. III taotlusvoorus on tegevusaladest enam esindatud segatootmine, millele järgneb põllukultuuride kasvatamine ja loomakasvatus (v.a. piimakari).

Võrreldes I ja II taotlusvooru kordustaotlusi I taotlusvooru taotluste koondiga, kajastub tegevusalades sarnane soos. Seega, mida rohkem on taotlejate hulgas põllukultuuride kasvatajaid, seda rohkem on põllukultuuride kasvatajaid ka kordustaotlejate hulgas. III taotlusvooru taotlustel on tegevusalade alusel mõningane erinevus I taotlusvooriga, kuid kindlasti on avaldanud põllukultuuride kasvatajate arvukusele oma mõju II taotlusvooru mittemääratud ja III taotlusvooru esitatud kordustaotlused.

Kordustaotluste puhul ei eristu ükski tegevusala teisest võrrelduna I taotlusvooru tegevusaladega. Seega ükski tegevusala ei ole kordustaotluste esitamisel oluliselt teistest aktiivsem.

Järgnevalt oleme analüüsinud ettevõtjate ettevõtluskogemust I taotlusvooru kordustaotlustel, mis on esitatud II ja/või III taotlusvooru. II taotlusvooru kordustaotlusi eraldi ei analüüsita, kuna lisandus vaid viis uut ettevõtet, kes toetuse mittemääramisel esitas on taotluse ka III taotlusvooru.

Joonis 4. Kordustaotlejate jaotus alustajateks, tegutsejateks ja ülevõtjateks

I taotlusvoorst mittemääratud ja järgnevates voorudes taotluse esitanud 93 ettevõtjatest olid kolm ülevõtjat ehk vanemalt või vanavanemalt põllumajandusliku tootmise ülevõtjad. Ettevõtjaid, kellel oli olemas müügitulu taotluse esitamisele eelneval majandusaastal ning ei olnud tegevuse üleandjad, oli 22. Ülejäänud 58 ettevõtjat oli alustajad, kes plaanivad alustada põllumajandusliku tootmisega. Järgnevates voorudes õnnestus rahastus saada kolmel ülevõtjal, kümnel tegutsejal ja 33 alustajal.

Konkurentsivõimelisemad korduvtaotlejad on need, kes võtavad üle vanemale või vanavanemale kuuluva põllumajandusliku tootmise.

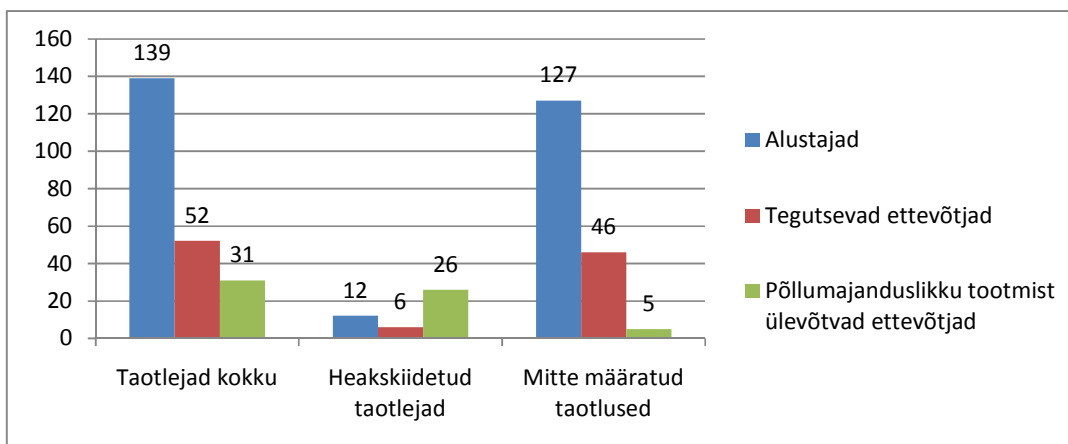
3. III TAOTLUSVOORU TAOTLEJATE JA TOETUSE SAAJATE ANALÜÜS

3.1. Analüüs ettevõtluskogemuse ja hindamiskriteeriumite alusel

Meetme 1.2 raames on võimalik toetust taotleda noortel ettevõtjatel, kes alustavad põllumajandustootmisega. Taotlejad ja toetuse saajad on võimalik jaotada kolme gruppi ettevõtluskogemuse alusel:

1. alustajad;
2. tegutsevad ettevõtjad;
3. ülevõtjad.

Alustajateks loetakse püsihindaja metoodika alusel ettevõtjaid, kes on registreeritud äriregistris enne 2008. aastat ning ei omanud taotluse esitamisele vahetult eelneval majandusaastal (2008) müügitulu. Tegutsevateks ettevõtjateks loetakse neid, kes omavad 2008. aastal müügitulu ja/või on asutatud enne 2008. aastat ning ei ole ülevõtjad. Ülevõtjateks on ettevõtjad, kes võtavad üle vanemale või vanavanemale kuulunud põllumajandusega tegeleva põllumajandusettevõtte või asuvad omanikuks.

Joonis 5. Ettevõtjate jaotus tegevuse alustamise, tegutsemise ning ülevõtmise alusel

Joonisel 5 esitatud analüüsi tulemustena selgusid järgmised jaotused:

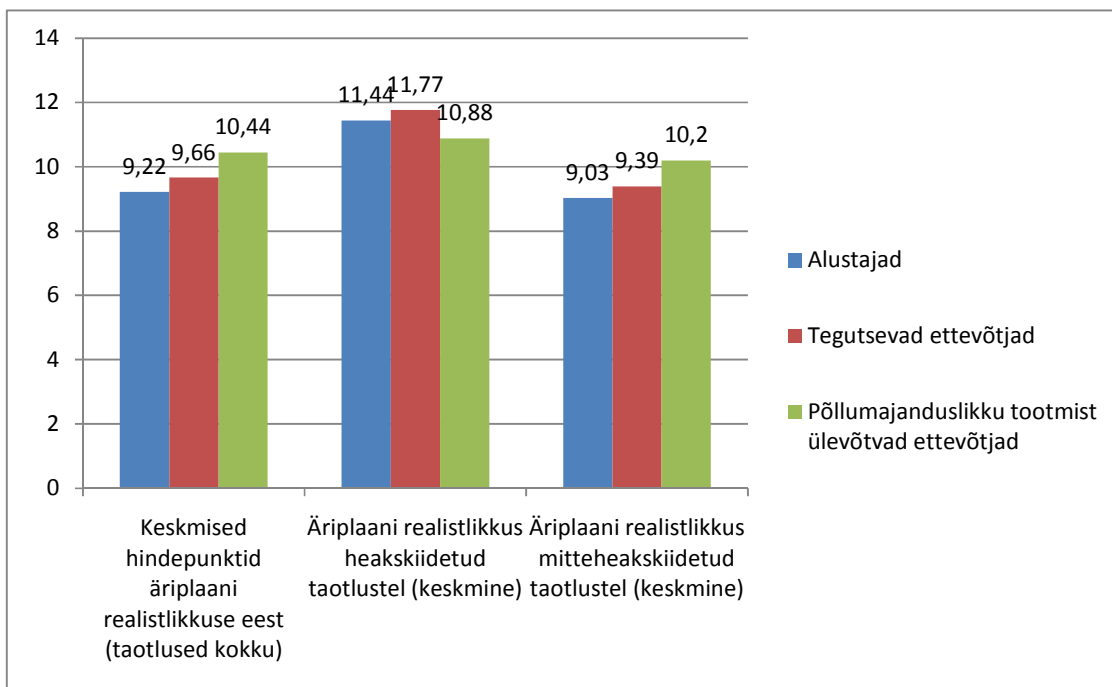
- 1) Suurem osa taotlejatest on alustajad ehk 62%. Taotlejatest kõige väiksema osa moodustavad ülevõtjad (13,9%);
- 2) Suurema osa heakskiidetud taotlejatest moodustavad ülevõtjad. Nende osakaal on 59%;
- 3) Tegutsevatest ettevõtjatest kuulus 11% toetuse saajate hulka ehk 2% rohkem, kui alustajate hulka kuuluvatest ettevõtjatest.

Täiendavalt analüüsime ettevõtjate jaotust ja nende seotust äriplaani realistlikkuse eest saadud hindepunktidega III taotlusvooru andmete alusel. Strateegiline lähenemine ning jätkusuutliku äriplaani planeerimine tagab noorele ettevõtjale võimalikult hea aluse jätkusuutlikkuse

tagamiseks. Äriplaani realistlikkuse puhul hinnati ettevõtja tegevuse kavandamist kolme erineva vaatenurga osas:

1. toodang ja ressursid;
2. tulud ja kulud ning laenu kavandamine;
3. üldine jätkusuutlikkus saavutada plaanitud eesmärgid.

Maksimaalselt anti äriplaani eest 14,33 punkti ja minimaalselt 2,33 punkti. Maksimaalne võimalik hindepunktide summa oli 15 punkti. Hindepunktide jaotus ettevõtjate jaotuse alusel on toodud joonisel 6.

Joonis 6. Hindepunktid äriplaani realistlikkuse eest

Analüüsi tulemusena selgusid järgmised iseloomulikud tunnused:

- 1) üleandjate äriplaani realistlikkust hinnati keskmiselt kõrgemalt, kui tegutsejate ja alustajate oma nii taotlustel kokku kui ka mitte heakskiidetud taotlustel;
- 2) tegutsevate ettevõtjate äriplaani realistlikkust hinnati keskmiselt kõrgemalt kui alustajate äriplaan nii taotlustel kokku kui ka mitte heakskiidetud taotlustel;
- 3) heakskiidetud taotlustel hinnati tegutsevate ettevõtjate äriplaani realistlikkust kõrgemalt, kui alustavate ettevõtjate oma.

Hindamiskriteeriumid, mis puudutavad ettevõtte üleandmist vanematelt ja äriplaani realistlikkust on meetme eesmärkidele vastavad ja meetme eesmärkidega seotud tingimusi arvestavad.

Meetme 1.2 rakendusmäärusega on sätestatud, et taotlejal peab olema erialane ettevalmistus ehk põllumajanduslik haridus ja 2-aastane põllumajanduslik töökogemus või ettevõtja peab töökogemuse omandama 36 kuu jooksul peale toetuse määramist. Käesolevaga analüüsiti III taotlusvooru taotlejaid ja toetuse saajaid läbi hindamiskomisjoni poolt antud hindepunktide.

Alates III taotlusvoorst on erialast ettevalmistust ja töökogemust hinnanud hindamiskomisjon, seetõttu ei ole võimalik tulemusi võrrelda täiel määral kahe eelmise taotlusvooru ning varem teostatud rakendusanalüüsiga.

Parema ülevaate saamiseks jagati ettevõtjad erialase ettevalmistuse eest saadud hindepunktide alusel nelja rühma:

- 1) väga hea – erialane ettevalmistuse punkte vahemikus 8,1 kuni 10;
- 2) piisav – erialane ettevalmistuse punkte vahemikus 4,1 kuni 8,0;
- 3) vähene – erialane ettevalmistuse punkte vahemikus 2,1 kuni 4,0;
- 4) mitte rahuldav – erialane ettevalmistuse punkte vahemikus 0 kuni 2,0.

Tabelis 4 on esitatud erialase ettevalmistuse jaotused taotlejate, toetuse saajate ja mittemääratud taotluste lõikes.

Tabel 4. Erialane ettevalmistus taotlejate, toetuse saajate ja mitte määratud taotluste alusel

	Väga hea	Piisav	Vähene	Mitterahuldav
Taotlejate arv	85	47	14	76
Toetuse saajate arv	24	8	2	10
Mittemääratud taotluste arv	61	39	12	66

Metoodiliselt lähtusime, et väga hea ja piisava erialase ettevalmistuse puhul oli kõigil ettevõtjatel olemas põllumajanduslik haridus. Vähese ja mitte rahuldava erialase ettevalmistuse puhul oli olemas põllumajanduslik haridus üksikutel ettevõtjatel. Taotlejatest, toetuse saajatest ja mittemääratud taotlustest üle pooltel (vastavalt 59%, 72% ja 56%) oli olemas põllumajanduslik haridus, kuna neid hinnati punktivahemikuga 4,1 kuni 10.

Hindamiskriteeriumina on erialase ettevalmistuse tasemel olemas mõju toetuse saamiseks, kuna 72% toetuse saajatest omavad erialast ettevalmistust, mis on 13% suurem kui taotlejatel keskmiselt.

Oluline on siinkohal jälgida toetuse saajate erialaste ettevalmistust. Vähese ja mitterahuldava erialase ettevalmistusega 12 toetuse saajast ei omanud põllumajanduslikku haridust kaheksa, kellest neli kinnitab õppima asumist Olustvere Teenindus- ja Majanduskooli.

Toetuse saajatest kaheksal ehk 18% on seega riskiteguriks haridust mitte omandada.

Töökogemuse analüüsimiseks jagati ettevõtjad nelja gruppi:

- 1) väga hea – töökogemuse eest 3,1 kuni 5 punkti;
- 2) piisav – töökogemuse eest 2,1 kuni 3,0 punkti;
- 3) vähene – töökogemuse eest saadi 1,1 kuni 2,0 punkti;
- 4) puudulik – töökogemuse eest saadi 0 kuni 1,0 punkti.

Tabelis 5 on esitatud töökogemuse jaotused taotlejate, toetuse saajate ja mittemääratud taotluste lõikes.

Tabel 5. Töökogemus taotlejate, toetuse saajate ja mitte määratud taotluste alusel

	Väga hea	Piisav	Vähene	Puudulik
Taotlejate arv	57	63	45	57
Toetuse saajate arv	24	12	4	4
Mittemääratud taotluste arv	33	51	41	53

Väga hea ja piisava töökogemusega on 120 taotlejat, kellest heakskiidu sai 36 ettevõtjat. Toetuse saajatest (44 ettevõtjat) moodustab väga hea ja piisava töökogemusega isikute hulk enamuse ehk 81%. Mittemääratud taotlustest omas väga head või piisavat kogemust 84 ettevõtjat moodustades taotlejaskonnast 47%.

Arvestades olemasolevaid proportsioone on töökogemuse hindamiskriteeriumi mõju olnud oluline, kuna toetuse saajatest 81 % omab töökogemust.

Toetuse saajatest kaheksal on töökogemus hinnatud väheseks või puudulikuks. **Töökogemuse puudulikkus ei ole problemaatiline meetme eesmärkide täitmisel, kuna see omandatakse toetust saanud ettevõttes.**

Erialase ettevalmistus ja töökogemus on hindamiskriteerium, mis tugineb faktidel. Analüüsides hindamistulemusi III taotlusvooru alusel, siis leidsime, et taotluste paremusjärjestus on väga suure konkurentsi pingel all. Toetuse mittaajaad jäävad rahastuseta vanuselise eelistuse või 0,66 hindepunktilise erinevuse tõttu. Samas on olukord, kus puuduva erialase valmistusega ettevõtjad kuuluvad toetuse saajate hulka. Toetuse saajatest (44 ettevõtjat) ei omanud põllumajanduslikku haridust kaheksa, kellest neli ettevõtjat seejuures sai erialase ettevalmistuse eest 0,67 punkti. Seega hindamisega on omistatud hindepunkte ettevõtjatele, kellel erialane ettevalmistus puudus. Antud olukorras soovime muuta hindamise süsteemi.

Faktidel põhinevad hindamiskriteeriumid hinnata enne hindamiskomisjoni toimumist PRIA spetsialisti poolt. Hindamine hindamiskomisjoni poolt on soovitatav vaid äriplaani realistlikkuse osas.

Ühtlasi juhime tähelepanu, et tegevuspiirkonna eest saadavate hindepunktide puhul on tegemist paremusjärjestust oluliselt mittemõjutava kriteeriumiga. III taotlusvooru taotlustest kaheksa ei saanud 10 maksimum hindepunkti, kusjuures seitse neist said viis hindepunkti.

Pakume välja hindamiskriteeriumi, mis on seotud samuti piirkonnaga, kuid mille mõju ei ole nii ühekülgne, kui tegevuspiirkonna hindamistulemustel. Selleks kriteeriumiks on ebasoodne ala ehk LFA ala. LFA aladeks on Harjumaal Anija, Kernu, Kuusalu, Loksa ja Padise vald, Hiiumaal Emmaste, Kõrgessaare, Käina ja Pühalepa vald, Ida-Virumaal Avinurme, Maidla, Sonda, Iisaku, Illuka, Lohusuu, Lüganuse, Tudulinna, Vaivara, Alajõe, Aseri, Kohtla ja Toila vald,

Jõgevamaal Pala ja Kasepää vald, Järvamaal Türi vald, Läänemaal Kullamaa, Oru, Risti, Taebla, Lihula, Martna, Nõva, Vormsi, Hanila, Noarootsi ja Ridala vald, Lääne-Virumaal Vihula ja Viru-Nigula vald, Põlvamaal Kanepi, Mooste, Orava, Valgjärve, Vastse-Kuuste, Veriora, Mikitamäe, Röpina ja Värska vald, Pärnumaal Are, Koonga, Vändra, Audru, Häädemeeste, Saarde, Tali, Tõstamaa, Varbla, Kihnu ja Tahkuranna vald, Raplamaal Kohila, Kärü, Märjamaa ja Vigala vald, Saaremaal Kaarma, Laimjala, Leisi, Lümada, Muhu, Mustjala, Orissaare, Pihtla, Põide, Ruhnu, Torgu, Valjala, Kihelkonna, Kärla ja Salme vald, Tartumaal Meeksi, Vara, Võnnu, Alatskivi, Mäksa, Peipsiääre ja Piirissaare vald, Valgemaal Karula, Puka, Põdrala, Sangaste, Taheva ja Tõlliste vald, Võrumaal Antsla, Haanja, Lasva, Mõniste, Rõuge, Sõmerpalu, Urvaste, Varstu, Meremäe, Misso ja Vastseliina vald.

Analüüsid LFA ala eest saadavate punktide osatähtsust saime tulemuseks, et 222-st III taotlusvooru taotlusest oleks saanud hindamispunkte LFA ala eest 109 ehk alla 50%.

Lisaks oleks meie pakutav eelistuskriteerium seotud nende noorte põllumajandusettevõtjate eelistamisega, kes alustavad oma tegevust põllumajanduslikult ebasoodsamates tingimustes.

Soovitame tegevuspiirkonna kriteeriumi asendada LFA alal tegutsemise eest saadava hindamispunktiga, mis oleks samuti faktidel põhinev hindamine.

3.2. Ettevõtjate juriidilise vormi ja ettevõtluskogemuse seoste analüüs

Tabelis 6 on esitatud ülevaade ettevõtjate jaotusest III taotlusvoorus ettevõtluskogemuse ja juriidilise ettevõtlusvormi osas. Kordame üle, et I ja II taotlusvoorus FIE-de ja osaühingute arv oluliselt ei erinenud ja seda nii toetuse saajate kui ka mittemääratud taotluste võrdluses. III taotlusvoorus on osaühinguid taotlejate hulgas 66% rohkem kui FIE-sid (tabel 6). III taotlusvoorus on eelistatud ülevõetavate ettevõtetenä osaühinguid. Alustavate ja tegutsevate ettevõtjate puhul on III taotlusvoorus nii taotlemisel kui ka toetuse saamisel eelistatud osaühinguid.

Tabel 6. Ettevõtjate jaotus juriidilise vormi, toetuse määramise ja tegevusgrupi järgi

Taotlejate jaotus	Mittemääratud taotlused		Toetuse saajad		Kokku	
	FIE	Osaühing	FIE	Osaühing	FIE	Osaühing
Alustajad	45	82	5	7	50	89
Tegutsevad ettevõtjad	14	32	1	5	15	37
Ülevõtjad	2	3	8	18	10	21
Ettevõtlusvorm kokku	61	117	14	30	75	147
Kokku	178		44		222	

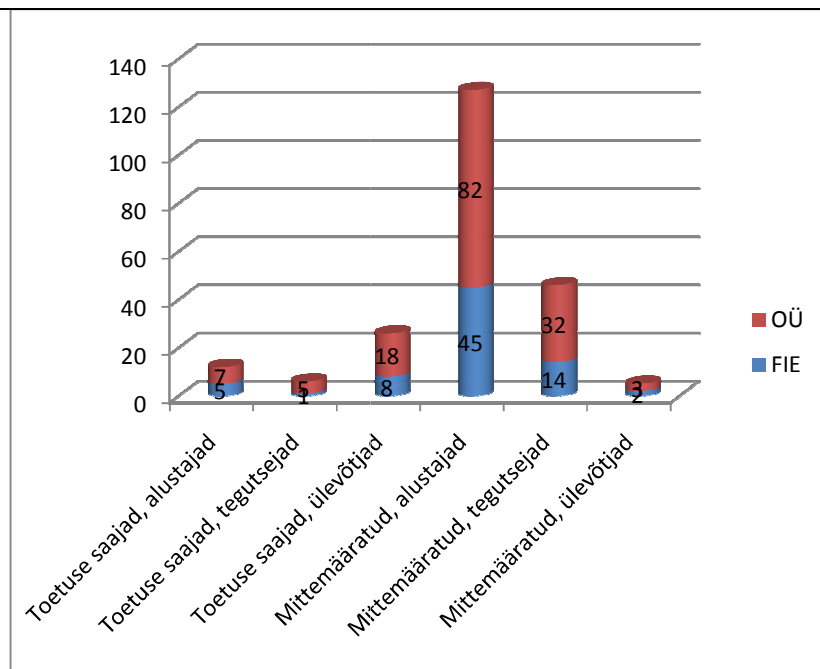
Taotlejatest (222 ettevõtjat) oli 147 ehk 66% osaühingud. Võrreldes füüsilisest isikust ettevõtjate ja osaühingute arvu, siis osaühinguid on FIE-dega võrreldes 96% ehk peaaegu 2 korda rohkem. Ülevõtjaid oli kokku 31, kellest rahastuse sai 26. Taotlejate hulgas oli 10 ülevõtvat FIE-t, kellest

rahastuse sai 80% ehk 8 FIE-t. Osäühinguid oli ülevõtjate hulgas 2 korda rohkem kui FIE-sid ehk 21, kellest rahastuse sai 85% ehk 18 taotlejat (joonis 7).

Ettevõtlusvormina osäühingu või FIE eelistamine ei ole seotud käesoleva toetusmeetmega ning on hetkel juhuslik. Edaspidi on soovitatav jälgida ettevõtte ülevõtjate puhul osäühingute osakaalu.

Taotluse heakskiitmine ei sõltu juriidilisest vormist, sest mida suurema osakaalu moodustavad taotlejate hulgas osäühinguid, seda suurem on nende osakaal ka toetuse saajate hulgas.

Joonis 7. Toetuse saajad ja mittemääratud taotlused juriidilise vormi ning ettevõtluskogemuse alusel

3.3. Ettevõtjate müügitulu, maaressurss ja töötajate arv tegevusalade lõikes

Selleks, et analüüsida millistesse tegevusaladesse planeeritakse investeerida ja milline on tegevusalade viisi planeeritava kolmanda aasta müügitulu, koostati alljärgnevad tabelid.

Tabelis toodud tegevusalade jaotus on järgmine:

- 1) Aiandus, sh lillede, dekoratiivtaimede, puu- ja köögiviljade ning marjade kasvatamine;
- 2) linnukasvatus;
- 3) loomakasvatus (v.a. piimakari)
- 4) piimakarjakasvatus;
- 5) põllukultuurid, sh teravilja, õli-, tehniliste kultuuride, kartuli ja muu taimekasvatussaaduste tootmine;
- 6) püsilikultuurid ehk heintaimede kasvatamine;
- 7) seakasvatus;

- 8) mesindus;
- 9) lamba- ja kitsekasvatus;
- 10) segatootmine, kes planeerivad investeerida mitmesse tegevusalasse.

Kirjeldatud jaotuse alusel on koostatud tabelid 7 kuni 10. Tabelid 7 kuni 9 sisaldavad andmeid III taotlusvooru toetuse taotlejate kohta. Tabel 10 toob välja võrdluseks III taotlusvooru toetuse saajate keskmised näitajad.

Tabel 7. Taotlejate müügitulu kokku, maaressurss ja töötajate arv tegevusala lõikes taotluse esitamise aastal (2009)

Tegevusala	Taotluste arv	Müügitulu kokku, krooni	Omandis maa kokku, ha	Rendil olev maa kokku, ha	Töötajate arv kokku
Aiandus	25	1 080 350	49	63	4
Linnukasvatus	4	1 831 200	2	10	1
Veisekasvatus	29	1 151 614	95	584	9
Piimakarjakasvatus	2	1 530 300	0	245	4
Põllukultuurid	52	21 053 470	918	3836	24
Püsiloomad	7	1 402 751	446	949	1
Seakasvatus	1	0	0	4,45	0
Mesindus	5	1 105 500	10	7	8
Lamba- ja kitsekasvatus	14	3 005 451	49	710	5
Segatootmine	83	6 539 267	417	3043	79
Kokku	222	38 699 903	1986	9451	135

Tabelist 7 selgub, et enim esitatud taotlusi segatootmiseks. Teisel kohal on põllukultuuride kasvatamine, millele järgnevad veisekasvatus ja aiandus. Kokku planeeritakse taotluse esitamise aastal saada müügitulu 38,6 mln krooni, millest 21,0 mln krooni moodustab taotluste arvult teine tegevusala, milleks on põllukultuuride kasvatamine. Üle kolme korra väiksem müügitulu kokku taotluse esitamise aastal on segatootmises.

Taotlemise aastal on ettevõtjatest püsiloomade, põllukultuuride ja segatootjatel nii omandis kui rendimaad oluliselt rohkem, kui teistel tegevusaladel. Võrreldes aianduse, veisekasvatuse ja lambakasvatusega tegelevate ettevõtjatega, kelle omandis on kokku alla 200 ha, ettevõtjatega, kes tegelevad põllu- ja püsiloomade kasvatamisega ning segatootmisega, omades seejuures 1781 ha pinda.

Planeeritud töötajate arv taotluse esitamise aastal on otseselt seotud taotluste arvuga ja mitte tegevusala spetsiifikaga tööjõuressursi vajadusega. Nendes tegevusalades, kus on rohkem taotlusi on rohkem töötajaid.

Tabelis 8 antakse ülevaade müügitulust, maa ja tööjõuressursi osas kolmandaks planeeritavaks aastaks. Kolmandaks tegevusaastaks planeeritakse kõigi tegevusalade puhul müügitulu, töötajate arvu ja maa kasutuse kasvu. Kokku planeeritakse kolmandal tegevusaastal saada müügitulu 154 mln krooni, mis teeb keskmiselt 690 tuhat krooni ühe taotluse kohta.

Tabel 8. Taotlejate müügitulu kokku, maaressurss ja töötajate arv tegevusala lõikes planeeritaval kolmandal aastal (2012)

Tegevusala	Taotluste arv	Müügitulu kokku, krooni	Omandis maa kokku, ha	Rendil olev maa kokku, ha	Töötajate arv kokku
Aiandus	25	15 916 651	76	111	33
Linnukasvatus	4	8 802 600	20	8	8
Veisekasvatus	29	13 514 649	174	1592	36
Piimakarjakasvatus	2	2 649 680	0	358	9
Põllukultuurid	52	49 253 308	1088	6478	61
Püsilukultuurid	7	3 419 900	446	1867	6
Seakasvatus	1	351 000	20	20	0
Mesindus	5	1 974 570	10	8	13
Lamba- ja kitsekasvatus	14	5 730 288	142	1465	20
Segatootmine	83	52 518 153	935	5979	155
Kokku	222	154 130 799	2911	17886	341

Suurema planeeritud müügituluga tegevusaladeks on segatootmine 52,5 mln krooni, põllukultuuride kasvatus 49,2 mln krooni, aiandus 15,9 mln krooni ja veisekasvatus 13,5 mln krooni. Tegemist on ühtlasi ka kõige suurema taotluste arvuga tegevusaladega. Võrreldes tabelis 7 toodud müügitulu ja taotluste arvu on kolmandaks tegevusaastaks müügitulu taotluste arvu suhe muutunud optimaalsemaks. Omandis oleva maa pind suureneb 925 ha ja rendimaa 8435 ha võrreldes taotluse esitamise aastaga. Rendil oleva maa kasv on võrreldes omandis oleva maa kasvuga 9 korda rohkem suurenenud. Protsentuaalselt analüüsides on omandimaa kasvanud 46% ja rendimaa 89% võrrelduna taotluse esitamise aastaga. Töötajate arvu kasvu on planeeritud samuti kõigil tegevusaladel.

Alljärgnev tabel 9 on koostatud eesmärgiga võrrelda taotlejate keskmisi näitajaid toetuse saajate vastavate näitajatega tabelis 10.

Tabel 9. Taotlejate jaotus keskmise müügitulu, töötajate ja maaressursi näitajate alusel

Tegevusala	Keskmine müügitulu taotluse esitamise aastal, krooni	Keskmine müügitulu kolmandal tegevusaastal, krooni	Keskmine töötajate arv taotluse esitamise aastal	Keskmine töötajate arv kolmandal tegevusaastal	Keskmiselt maad kasutusel taotlemise aastal, ha	Keskmiselt maad kasutusel kolmandal tegevusaastal, ha
Aiandus	43 214	636 666	0,2	1,3	4,5	7,5
Linnukasvatus	457 800	2 200 650	0,3	2,0	3,0	7,0
Veisekasvatus	39 711	466 022	0,3	1,2	23,4	60,9
Piimakarjakasvatus	765 150	1 324 840	2,0	4,5	122,5	179,0
Põllukultuurid	404 874	947 179	0,5	1,2	91,4	145,5
Püsilukultuurid	200 393	488 557	0,1	0,9	199,3	330,4
Seakasvatus	0	351 000	0,0	0,0	4,5	40,0
Mesindus	221 100	394 914	1,6	2,6	3,4	3,6
Lamba- ja kitsekasvatus	214 675	409 306	0,4	1,4	54,2	114,8
Segatootmine	78 786	632 749	1,0	1,9	41,7	83,3

Tabel 10. Toetuse saajate keskmised müügitulu, töötajate ja maaressursi näitajad

	Toe- tuse saa- jate arv	Müügitulu taotluse esitamise aastal, krooni	Müügi- tulu kolmas tegevus- aasta, krooni	Töötajate arv taotluse esitamise aastal, krooni	Töötajate arv kolmandal tegevus- aastal	Omandis maa taotlemise aastal, ha	Omandis maa kolman- dal tegevus- aastal, ha	Rendimaa taotlemise aastal, ha	Rendimaa kolmandal tegevus- aastal, ha
Aiandus	4	17 750	269 762	0	2	3	4,9	3	1
Linnu- kasvatus	1	570 000	1 300 000	0	3	0	0	4,3	4,3
Veise- kasvatus	4	135 920	361 105	1	1,5	8	7,3	27,9	68,8
Piima- karja- kasvatus	1	1 450 100	1 972 800	2	6	0	0	244,8	263,4
Põllu- kultuurid	12	781 854	1 499 900	0,8	1,6	48,9	48,9	126,3	170,6
Mesindus	1	890 000	1 152 000	4	10	0,1	0,1	0	0
Lamba- ja kitse- kasvatus	2	178 422	679 300	0	1,1	10,4	10,4	64,25	97,25
Sega- tootmine	19	218 416	790 921	0	4	6,2	15,9	80	115,4

Taotlejate ja toetuse saajate tegevusalade omavahelisel võrdlemisel saame välja tuua järgmised iseloomulikud näitajad:

- 1) enamus tegevusaladel (v.a aiandus ja lambakasvatus) oli toetuse saajate taotlemise aasta müügitulu keskmiselt kõrgem kui taotlustel kokku;
- 2) enamusel tegevusaladel (v.a aiandus, linnukasvatus ja piimatootmine) on kolmanda planeeritava aasta müügitulu kõrgem toetuse saajatel;
- 3) taotlemise aastal toetuse saajate töötajate keskmine arv ei erinenud oluliselt taotlemise keskmisest töötajate arvust;
- 4) planeeritaval kolmandal tegevusaastal on toetuse saajate keskmine tööjõuvajadus suurem (v.a lamba- ja kitsekasvatus) kui taotluste keskmine näitaja;
- 5) keskmiselt on taotlustel kokku ja toetuse saajatel plaanis suurendada eeskätt rendimaa pinda;
- 6) keskmiselt on taotlemise aastal toetuse saajatel maad rohkem kasutusel kui kõigil taotluste keskmiselt (v.a mesindus). Võrreldes I ja II taotlusvooru tulemustega on maa hulk toetuse saajatel tunduvalt suurenenud ja näitab vajaliku ressursi olemasolu;
- 7) keskmiselt on maavajadus ja III taotlusvooru toetuse saajatel tegelik maa suurus suurem põllukultuuride, piimakarja, veisekasvatuse ja segatootmisel. Võrdlemisi tagasihoidlik maa suurus kokku on veisekasvatajatel;
- 8) taotlustelt selgub, et tööjõuvajadus on keskmisest suurem mesinduse ja piimakarjakasvatuse tegevusalal;
- 9) kõige suurema müügitulu planeerijad on taotlejate hulgas linnu-, põllukultuuride- ja piimakarjakasvatajad, toetuse saajate hulgast lisandus mesindus.

III taotlusvooru toetuse saajate hulk on liiga väike, et anda kindlust tulemuste püsima jäämiseks ka järgnevatel taotlusvoorudes.

Olulisemad tähelepanekud:

1. Maaressursi osas domineerib rendimaa ja seda maa hulka planeeritakse suurendada täiendava rendimaa leidmisega;
2. Põllukultuuride, piimakarja, veisekasvatuse ja segatootmise puhul vajatakse rohkem maad kui teistel tegevusaladel. Kasutada oleva maa osas on kriitilise suurusega veisekasvatuse tegevusala ettevõtjad;
3. Tööjõuvajadust on suuremaks hinnatud mesinduse ja piimakarjakasvatuse tegevusalal;
4. Üldjuhul on kõrgem müügitulu seotud ka suurema töötajate arvu ja kasutatava maaressursiga;
5. Kõikidel tegevusaladel on planeeritud suurendada oluliselt müügitulu juba kolmandaks tegevusaastaks. Müügitulu suurenemine III taotlusvooru toetuse saajate puhul võimaldab eeldada, et taotlejad saavutavad viiendaks tegevusaastaks müügitulu taseme, mis vastab 80% taotletavast toetusest.

3.4. Ettevõtjate loomakasvatuslik aktiivsus

I ja II taotlusvoorus domineeris tegevusalana loomakasvatus ja eeskätt lihaveisekasvatus oli üks enamtaotletud tegevusalasid. Loomakasvatusega tegelevate ettevõtjate jätkusuutlikkuse tagab muuhulgas loomade olemasolu. Järgnevalt analüüsime III taotlusvooru ettevõtjate loomade olemasolu taotluse esitamise aastal. Aluseks on PRIA loomade registri andmed 2009. aasta seisuga. Tulemused on esitatud tabelis 11.

Tabel 11. Loomade arv taotlejate, toetuse saajate ja mittemääratud taotluste alusel

	Looma- omanike arv taotlejatest	Loomade arv taotlejatel	Looma- omanike arv toetuse saajatest	Loomade arv toetuse saajatel	Looma- omanike arv mitte- määratud taotlustest	Loomade arv mittemääratud taotluste puhul
Veised	24	1376	9	962	15	414
Piimalehmad	13	172	7	135	6	37
Sead	0	0	0	0	0	0
Lambad	13	1610	2	418	11	1192

Ettevõtjaid, kes omasid veiseid, piimalehmi või lambaid oli kokku 35, sh 24 veisekasvatajat ja 11 lambakasvatajat. Veisekasvatajatest 13 omas piimakarja ja kaks lambaid. Toetuse saajatest üheksa oli veisekasvatajat, kellest 7 omas piimakarja ja lambakasvatajaid oli kaks. Kokku oli toetuse saajate hulgas 11 loomaomandiga ettevõtjat. Toetuse saajate koguarvust (44 ettevõtjat) planeeris investeerida loomakasvatusse 15 ettevõtjat. Seega saame järeldada, et enamusel loomakasvatusse investeerival toetuse saajal on olemas ka loomad.

Tabelist 12 selgub, et toetuse saajatel on kordades rohkem loomi kui nendel ettevõtjatel, kellele toetust ei määratud. Veiseid on toetuse saajatel keskmiselt neli, piimalehmi kolm ja lambaid kaks korda rohkem.

Tabel 12. Keskmise loomade arv toetuse saajatel ja mittemääratud taotlustel

	Toetuse saajad	Mittemääratud taotlused
Veiste arv	106,9	27,6
Piimalehmade arv	19,3	6,2
Lammaste arv	209,0	108,4

Analüüsides toetuse saajate ja mittemääratud taotluste omanike loomade arvu kõikumisi saame järeldada, et toetuse saajate puhul on minimaalne arv, kvartiil 1, kvartiil 2 ja kvartiil 3 kordades suurem kui mittemääratud taotlustel (tabel 13).

Tabel 13. Loomade arv jaotus toetuse saajate ja mittemääratud taotluste alusel

Jaotusastmed	Toetuse saajad			Mittemääratud taotlused		
	veised	piimalehmad	lambad	veised	piimalehmad	lambad
Minimaalne	18	2	41	6	1	5
Kvartiil 1	40	10	125	11	1	38
Kvartiil 2	60	15	209	18	1	49
Kvartiil 3	88	21	293	31	3	91
Maksimaalne	388	55	377	120	29	521

Saame järeldada, et äriplaani hindajad on realistlikkuse hindamisel lähtunud ka loomade olemasolust loomakasvatusele toetust taotlevatel ettevõtjatel, kuna toetuse saajate hulka kuulub rohkem neid ettevõtjaid, kelle keskmine loomade arv ettevõtja kohta on suurem

4. TOETUST SAANUD ETTEVÖTETE OMANIKE ANALÜÜS

4.1. Toetust saanud ettevõtete omanike vanuseline jaotus

Vastavalt meetme eesmärgi kirjeldusele tuleb tõsta noorte ettevõtjate osakaalu põllumajandusettevõtjate arvus. Noorte ettevõtjate vanuseliseks piiriks on meetme kriteeriumites seatud 40 eluaastat. Järgnevalt analüüsime III taotlusvooru toetuse saajate, sh füüsilisest isikust ettevõtjate ja osaühingu omanike, vanust ning seeläbi meetme eesmärkide täitmist.

Tabelist 14 selgub, et III taotlusvooru ettevõtete omanike keskmine vanus on 27 eluaastat. I ja II taotlusvooru toetuse saajate keskmine vanus oli 31.

Tabel 14. Toetust saanud ettevõtete omanike vanuseline jaotus tegevusalade lõikes

Tegevusala	I ja II taotlusvooru ettevõtjate keskmine vanus	III taotlusvooru ettevõtjate keskmine vanus
Aiandus	33	28
Linnukasvatus	0	36
Loomakasvatus	32	27
Piimakarjakasvatus	32	26
Põllukultuurid	30	29
Püsilikultuurid	37	0
Seakasvatus	33	0
Segatootmine	31	28
Keskmine	31	27

Meetme eesmärk on suurendada alla 40-aastaste ettevõtjate osatähtsust põllumajanduses. Siinkohal täheldame olukorda, et keskmine vanus toetuse saajatel on vähenenud, mis aitab meetme eesmärgi täitmisele igati kaasa. Samas juhime tähelepanu, et III taotlusvooru 44 toetuse saajast 20 olid vanuses 30 kuni 39 eluaastat ning neist omakorda üle 36-aastaseid oli seitse. Seega toetuse saajatest 15% on sellised, kellel täitub 40. eluaastat MAK 2007–2013 programmiperioodi jooksul.

Soovitame lisada hindamiskriteeriumi, mis annaks eelise põllumajanduslikku haridust omavatele noorematele kui 30-aastastele ettevõtete omanikele.

4.2. Toetust saanud ettevõtete omanike eelneva ettevõtluskogemuse analüüs

Analüüs toetust saanud ettevõtete omanike eelneva ettevõtluskogemuse osas teostati III taotlusvooru toetuse saajate ja äriregistri andmetele tuginedes. Toetust saanud 44 ettevõtte omanikest omas eelnevat ettevõtluskogemust 12 (tabel 15).

Tabel 15. Toetuse saajate ettevõtluskogemus

	Ettevõtjate arv	Ettevõtete omanike keskmine vanus	Ettevõtluskogemus kuni 3 aastat	Ettevõtluskogemus üle 3 aasta
Eelnevat ettevõtluskogemust omavad toetust saanud ettevõtjad	12	30,7	2	10

Enamus omab vähemalt kolmeaastast ettevõtluskogemust. Esindatud on tegevusaladest veterinaaria, põllumajandus, transport, hulgimüük, infotehnoloogia, kinnisvara arendus, põllumajandusmasinate müük ja erinevad teenused. Keskmine omanike vanus üle kolme aasta tegutsenud ettevõtjatel on 31 eluaastat. Seega on olemas minimaalne risk anda toetust ettevõtjale, kes on olnud põllumajanduslikus ettevõtluses ja saanud tulu üle 37,0 tuh krooni või omanud juhtimisalast kogemust põllumajandusettevõttes üle 5 aasta.

5. POTENTIAALNE MEETME MÕJU TÖÖHÕIVELE

Järgneva analüüsi eesmärk on uurida planeeritavate töökohtade loomist maakondade lõikes. Aluseks on PRIA kogutud seirenäitajad.

Kõige suurema arvu töökohtade loojad on Järvamaal, Tartumaal ja Hiiumaal (tabel 16). Keskmiselt planeeriti I ja II taotlusvooru toetuse saajate poolt luua üks töökoht ettevõtja kohta ning III taotlusvoorus 3,5 töökohta ettevõtja kohta. Erinevus on seotud olukorraga, et I ja II taotlusvoorus olid toetuse saajad suuremalt jaolt füüsilisest isikust ettevõtjad. Füüsilisest isikust ettevõtjad ei planeeri töökohti luua vaid teostavad tööd enda või pereliikmete abil. III taotlusvoorus on enamus toetuse saajaid osatühingud, kes planeerivad kindlasti töökohti luua.

Tabel 16. Toetuse saajate planeeritud loodavate töökohtade arv taotlusvoorude alusel

Maakond	I ja II taotlusvooru toetuse saajad	Viiendal tegevusaastal planeeritud töötajate arv I ja II taotlusvoorus kokku	III taotlusvooru toetuse saajad	Viiendal tegevusaastal planeeritud töötajate arv III taotlusvoorus kokku	Viiendal tegevusaastal töökohad kokku	Töötud arv seisuga 31.12.2009 a., tuhandetes	Võimalik mõju töötusele, %
Harjumaa	3	3	2	2	5	38,2	0,01
Hiiumaa	2	2	1	4	6	0,5	1,2
Ida-Virumaa	2	2	1	3	5	14,9	0,03
Jõgevamaa	19	15,9	4	3	18,9	3,4	0,5
Järvamaa	11	8	2	80	88	2,3	3,8
Läänemaa	7	11	2	2	13	2,3	0,5
Lääne-Virumaa	13	18,5	2	12	20,5	5	0,4
Põlvamaa	21	18,5	4	4	22,5	1,5	1,5
Pärnumaa	14	16,3	3	4	20,3	4,7	0,4
Raplamaa	20	16	3	3,5	19,5	3	0,6
Saaremaa	14	13	1	2	15	1,7	0,9
Tartumaa	19	47,5	8	15,5	63	8,9	0,7
Valgamaa	9	7,75	5	10,7	18,5	2,8	0,6
Viljandimaa	17	10	3	9	19	3,2	0,6
Võrumaa	16	6,5	3	0,5	7	2,8	0,2
KOKKU	187	195,9	44	155,2	351,2	95,2	0,3

Töökohtade arv kokku mõjutab kahjuks vähesel määral Eestis tööga hõivatuse määra positiivses suunas. Kõige suuremat meetme 1.2 mõju tööpuudusele võib eeldada Järvamaal, Põlvamaal ja Hiiumaal.

Meetme eesmärk ei ole töökohtade loomine, mistõttu on tulemus täiesti ootuspärane ehk meede 1.2 leevendab tööpuudust väga vähesel määral.

Töökohtade **spetsiifiline tegevusalati** jaotus teostati III taotlusvooru toetust saanud taotluste alusel, mis oli võimalik tänu uuele andmete kogumise meetodile. Uueks andmete kogumise meetodiks loeme taotlejate kohustust esitada taotlus ja äriplaan PRIA-le elektrooniliselt. I ja II taotlusvooru puhul on tööjõuvajadus viiendal tegevusaastal jagatud eelnevalt kogutud andmete põhjal vaid kolme gruppi – loomakasvatus, taimekasvatus ja muu.

Alljärgnev tabel 17 on koostatud III taotlusvooru põhjal ning tabelis on toodud tööjõuvajadus järgmiste tegevusalade lõikes:

- 1) teravilja kasvatus, kuhu hulka loeti ka õli- ja teiste tehniliste kultuuride kasvatus;
- 2) lihaveise kasvatus;
- 3) lamba- ja kitsekasvatus;
- 4) mesindus;
- 5) puu- ja köögivilja kasvatus;
- 6) segatootmine, kuhu alla loeti nii looma kui taimekasvatusega tegelejad;
- 7) loomakasvatus, kus on esindatud erinevad loomaliigid;
- 8) linnukasvatus;
- 9) piimatootmine;
- 10) kartulikasvatus.

Tabel 17. III taotlusvooru toetuse saajate planeeritud tööjõuvajadus tegevusalade lõikes

Maakond	Tera- vili	Liha- veis	Lam- mas ja kits	Mesin- dus	Puu- ja köögivili	Sega- tootmine (loomad + taimed)	Loomad (sh põhi- karja- loomad)	Linnud	Piim	Kartul
Harjumaa	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hiiumaa	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Ida- Virumaa	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jõgevamaa	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Järvamaa	-	-	80	-	-	-	-	-	-	-
Läänemaa	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-
Lääne- Virumaa	-	-	2	10	-	-	-	-	-	-
Põlvamaa	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Pärnumaa	1	-	-	-	3	-	-	-	-	-
Raplamaa	-	-	-	-	-	2,5	1	-	-	-
Saaremaa	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Tartumaa	8,5	-	-	-	-	-	-	3	-	4
Valgamaa	4,7	-	-	-	-	-	-	-	6	-
Viljandimaa	6	-	-	-	3	-	-	-	-	-
Võrumaa	-	-	0,5	-	-	-	-	-	-	-
KOKKU	30,2	9	82,5	10	8	2,5	1	3	6	4

Kõige suurem tööjõuvajadus on III taotlusvooru toetuse saajate esitatud andmetele tuginedes lamba- ja kitsekasvatuses (82,5 töökohta), järgneb teraviljakasvatus (30,2 töökohta) ja mesindus (10 töökohta). Loomakasvatuse loodavad töökohad kokku III taotlusvoorus on 98,5, mis

moodustab 63% planeeritud tööjõuvajadusest. Loomakasvatusele järgneb taimekasvatus 32,7 töökohaga, mis omakorda moodustab 21 % tööjõuvajadusest viiendal planeeritav tegevusaastal.

I ja II taotlusvooru puhul koguti andmed kolme liiki investeeringu lõikes, milleks olid loomakasvatus, taimekasvatus ja muu. Tabelis 18 on toodud I ja II taotlusvooru toetuse saajate planeeritud töökohad nelja tegevusala lõikes, sest lisandub segatootmine, kus tegeletakse nii taime kui loomakasvatusega.

Tabel 18. Planeeritud töökohad maakondade ja tegevusalade lõikes I ja II taotlusvooru toetuse saajatel.

Maakond	Taimekasvatus	Loomakasvatus	Muu	Segatootmine
Harjumaa	-	-	3	-
Hiiumaa	-	-	-	2
Ida-Virumaa	2	-	-	-
Jõgevamaa	1,4	2	8,5	4
Järvamaa	5	-	1	2
Läänemaa	2	5	-	4
Lääne-Virumaa	3	11,5	2	2
Põlvamaa	8	5	1,5	4
Pärnumaa	3	9	1	3,3
Raplamaa	10	3		3
Saaremaa	4	3,5	3	2,5
Tartumaa	22,5	19	3	3
Valgamaa	0,5	1	6,25	-
Viljandimaa	2	3	3	2
Võrumaa	3	0,5	3	-
KOKKU	66,4	62,5	35,25	29,8

I ja II taotlusvooru toetuse saajad planeerivad võrdväärselt töökohti nii taimekasvatusse (66 töökohta) kui loomakasvatusse (62 töökohta). Muu tegevuse planeeritud tööjõuvajadust on 35 töökohta ja segatootmise puhul 30 töökohta.

Suurim planeeritav tööjõuvajadus kolmes taotlusvoorus kokku on loomakasvatuses. Maakondlikust seisukohast lähtudes on taimekasvatusse planeeritud tööjõuvajadus olemas enamikes maakondades (v.a Hiiumaa). Arvestada, et Hiiumaal on plaanis töökohad segatootmisesse, siis võime väita, et taimekasvatuse töökohtade vajadus on tänu meetmele 1.2 olemas kõigis maakondades. Loomakasvatusse on tööjõuvajadus olemas samuti enamikes maakondades (v.a. Harjumaa ja Ida-Virumaa).

Püsihindaja on seisukohal, et meetme 1.2 mõju erinevatele tootmise liikidele on positiivne.

KOKKUVÕTE

Meetme 1.2 põllumajandusliku tegevusega alustava noore ettevõtja toetuse meetme rakendamisel on toimunud kolm taotlusvooru. Toetuse taotlejad esitavad taotluse üldjuhul summas, mis on toetuse maksimum määrale (625 864 krooni) ligilähedane. Toetuse saajate keskmine toetuse summa on 596 104 krooni. Keskmise makstava toetuse summa püsimine eelnimetatud suurusjärgus tekitab riski, et meetme sihttasemenä seatud toetust saanud ettevõtjate arv ei täitu. Samuti on probleemiks meetme laiemä eesmärgi, milleks on noorte ettevõtjate osatähtsuse suurendamine põllumajanduses, rahuldamine. Meetme sihttase, milleks on 312 noort ettevõtjat, katab tegelikust vajadusest vaid 19-28%.

Kordustaotluste arvu analüüsimisel toome välja probleemina PRIA töökoormuse kasvu, sest suure tõenäosusega esitab vähemalt pool III taotlusvooru toetust mittesaanud ettevõtjatest (umbes 80 taotlust) taotluse ka IV taotlusvoorus.

Meede 1.2 taotlejate paremusjärjestus on väga pingeline, toetuse saajat mittesaajast võib eraldada vähem kui 0,66 hindepunkti. Hindamiskriteeriumite analüüsil selgus, et ettevõtte ülevõtmine ja äriplaani realistlikkus vastab meetme eesmärkidele ja tegelikule olukorrale. Samas faktidel põhinevate kriteeriumite hindamise ja asukoha eest antavate hindepunktide puhul on püsihindaja arvates vajadus hindamissüsteemi ja kriteeriumite muutmise järele.

Analüüsi käigus tuvastasime, et füüsilisest isikust ettevõtja või osäühingu valikul ei ole seost meetme tingimustega, sest I ja II taotlusvoorus esitati rohkem taotlusi FIE-de poolt ja III taotlusvoorus oli enam osäühingute taotlusi.

Tegevusalade valik oli III taotlusvoorus mitmekesine. Suurema grupi moodustasid ettevõtjad, kes planeerivad investeerida kahte või enamasse tegevusalasse.

Ettevõtte omanike või füüsilisest isikust ettevõtjate vanuse analüüsimisel täheldasime, et keskmine vanus toetuse saajatel on võrreldes I ja II taotlusvooriga langenud. Kuna piiratud eelarve tingimustes on taotluste konkurents suur, siis soovitame lisada hindamiskriteeriumi, mis annaks eelise põllumajanduslikku haridust omavatele noorematele kui 30 aastastele ettevõtte omanikele.

Ettevõtjate maaressursi, tööjõuvajaduse ja müügitulu analüüsimisel tuvastasime järgmised seosed:

1. Maaressursi osa domineerib rendimaa ja seda maa hulka planeeritakse suurendada täiendava rendimaa leidmisega;
2. Põllukultuuride, piimakarja, veisekasvatuse ja segatootmise puhul vajatakse rohkem maad kui teistel tegevusaladel. Kasutada oleva maa osas on kriitilise suurusega veisekasvatuse tegevusala ettevõtjad;
3. taotlustelt selgub, et tööjõuvajadus on keskmisest suurem mesinduse ja piimakarjakasvatuse tegevusalal;

4. Üldjuhul on kõrgem müügitulu seotud ka suurema töötajate arvu ja kasutatava maaressursiga;

Kõikidel tegevusaladel on planeeritud suurendada oluliselt müügitulu juba kolmandaks tegevusaastaks. Müügitulu suurenemine III taotlusvooru toetuse saajate puhul võimaldab eeldada, et taotlejad täidavad viiendaks tegevusaastaks kriteeriumi, mille alusel müügitulu peab moodustama 80% taotletavast toetusest.

Loomakasvatusega tegelevaid ettevõtteid oli taotlejate hulgas 35. Toetuse saajate (9 ettevõtja) puhul oli keskmine loomade arv 2–4 korda kõrgem. Seega toetust on saanud ettevõtjad, kelle jätkusuutlikkust saab eeldada lähtuvalt loomade olemasolust.

Meetme 1.2 positiivne mõju tööhõivele on olemas, kuid mõju ulatus on väike. Tegemist pole meetme eesmärgiga vaid kaasneva positiivse mõjuga.

Hinnates eraldi mõju erinevatele tegevusaladele, siis taimekasvatuse puhul on mõju tööhõivele olemas kõigis maakondades ja loomakasvatuses enamuses maakondades (v.a Harjumaa ja Ida-Virumaa).

ETTEPANEKUD JA SOOVITUSED

Käesoleva rakendusülevaate tulemusena meetme tulemuslikumaks ja riske vähendavaks rakendamiseks soovitame alljärgnevaid tegevusi:

1. Kaaluda meetme 1.2 ettevõtjate arvu sihttaseme suurendamist ja vabade eelarvevahendite juurde suunamist;
2. Kaaluda faktidel põhineva hindamise osa, st ettevõtte ülevõtmine, piirkond, pädevus ja töökogemus, teostamist PRIA spetsialistide poolt;
3. Jätkata äriplaani realistlikkuse hindamist hindamiskomisjoni poolt;
4. Asendada olemasolev hindamiskriteerium, mis puudutab investeeringu piirkonda, vähem soodsa (LFA) ala eelistusega;
5. Soovitame endiselt hindamissüsteemi osana või kriteeriumina jälgida meetme rakendamisel omandis oleva põllumajandusmaa ja planeeritava rendimaa suhet. Eelistada soovitame toetuse jagamisel suure omandis oleva põllumajandusmaaga ettevõtjaid või pikaajalise rendilepinguga põllumajandusmaad omavaid ettevõtjaid;
6. Kaaluda hindamiskriteeriumi lisamist, mis eelistaks alla 30-aastaseid põllumajandusliku haridusega ettevõtjaid.